

Podpora nezávislej žurnalistiky? Možnosti a realita

Zuzana Krútka, PhDr.; Slovenský syndikát novinárov

Najprv realita: Ministerstvo kultúry schválilo na tento rok (2012) dotácie pre deväť časopisov znevýhodnených skupín obyvateľstva vo výške 22 600 €. Pre tento typ dotácií má v podpornom systéme kolónku s číslom 6.2 – Kultúra znevýhodnených skupín obyvateľstva – Periodická tlač. Schválilo aj dotácie pre ďalších 23 titulov periodickej tlače v sume 458 500 € v programoch 4.5.1. a 4.5.5. Ide o Vydávanie umeleckej literatúry a časopisov pre deti a mládež a Vydávanie umeleckých a kultúrnych časopisov v rámci podprogramu Literatúra a knižná kultúra z programu Umenie.

V rámci svojej mediálnej politiky štát ešte podporuje prostredníctvom ministerstva kultúry médiá verejnej služby formou zmluvy so štátom. V roku 2012 to predstavuje 10 miliónov na televízne, 3 milióny eur na rozhlasové programy a 1 milión € na rozhlasové vysielanie do zahraničia.

A to je všetko.

Naozaj sa nedá povedať, že štátna mediálna politika garantuje demokratický a pluralitný charakter systému masovej komunikácie okrem iného aj komplexnou podporou médií a žurnalistiky vo verejnom záujme tak, aby výsledkom bola ponuka pluralitných a kvalitne spracovaných informácií pre občana.

Pokiaľ ide o predstreté návrhy na zlepšenie mediálnej politiky SR, v zásade možno s hodnotením stavu mediálneho prostredia súhlasiť. Vyšlo, napokon, z detailného výskumu. Súhlasíme s tým, že „mediálna politika na Slovensku je v oblasti štrukturálnej regulácie médií z veľkej časti tvorená skôr náhodne, než podľa jasnej stratégie.“ Zároveň sa domnievame, že prvé, čo mediálnej politike v SR chýba je definovanie cieľa a z toho vychádzajúc stanovenie nástrojov na jeho dosiahnutie. Preto je podľa nás povšimnutiahodné až zarážajúce, že autori návrhov rezignovali na predstavenie vízie postavenia médií verejnej služby i zabezpečenia agentúrneho spravodajstva, aj keď ide o pomerne neuralgické otázky mediálneho prostredia v SR. Tiež sa nám vidí, že sa akoby obávali navrhovať legislatívne riešenia. Napríklad v prípade Rady pre vysielanie a retransmisiu si, zdá sa, nevšimli dve veci: 1. zákon Rade priamo udeľuje moc rozhodovať aj o niektorých etických otázkach, 2. s digitalizáciou sa výrazne zmenilo jej poslanie ako strážcu a pridelovača frekvencií.

Ako predstaviteľka SSN sa však budem venovať hlavne úlohe novinárskej organizácie v mediálnom systéme. Okrem toho, že správa konštatuje rozporuplné vnímanie úlohy syndikátu a jeho nízku prestíž, hovorí aj o jeho slabom vplyve na formuláciu a implementáciu mediálnej politiky prostredníctvom Tlačovej rady. Samozrejme, etická samoregulácia je súčasťou mediálnej politiky a je dobré, ak tu jestvuje konsenzus medzi profesionálmi z médií a štátom v tom smere, že profesionáli sami formulujú etické princípy a dohliadajú na ich dodržiavanie a štát reprezentujúci občana to prijíma ako ich príspevok vo verejnom záujme a podporuje ich v tejto aktivite bez toho, žeby im vnucoval svoj názor. Slovenská realita? Predchádzajúca veta platí, nie však celá; štát aktivitu profesionálov prijíma a ako sa zdá, vôbec mu nenapadne, že by ju mohol (finančne) podporovať.

Napríklad tak, ako je to v Belgicku. Po tom, čo sa pred niekoľkými rokmi rozpadol spoločný frankofónno-flámsky systém novinárskej etickej samoregulácie, vo frankofónnom

spoločenstve Belgicka získala etická samoregulácia oporu v oficiálnom vládnom výnose (dekrét) z 28. apríla 2009. Výnos predpokladá vytvorenie inštitúcie pre samoreguláciu a novinársku etiku a stanovuje kritériá jej uznania vládou. Na zabezpečenie paritného financovania zo strany médií a novinárov a jej nezávislosti zaručuje na jej činnosť subvenciu 80-tisíc eur, ktorá sa v ďalších rokoch zvyšuje podľa presne určeného vzorca reflektujúceho infláciu. Subvenciu na tento účel poskytuje najreprezentatívnejšej novinárskej organizácii. V praxi to znamená, že je tam, podobne ako na Slovensku, vytvorená strešná organizácia Asociácia pre samoreguláciu novinárskej etiky (L'Association pour l'autorégulation de la déontologie journalistique – AADJ), ktorá je zakladateľom Rady novinárskej etiky (Conseil de déontologie journalistique – CDJ). Zakladateľmi asociácie sú, podobne ako na Slovensku, novinári a zamestnávateľa a podobne ako na Slovensku prispievajú na náklady asociácie a Rady rovným dielom a takisto hlasovacie právomoci si delia na polovicu. Tu už ale podobnosť so Slovenskom končí.

Frankofónnych belgických novinárov reprezentujú dve organizácie (Združenie profesionálnych novinárov a Združenie novinárov periodickej tlače, AJP a AJPP), slovenských jediná organizácia, Slovenský syndikát novinárov. Na strane zamestnávateľov, kde na Slovensku túto časť Asociácie na ochranu novinárskej etiky predstavuje Združenie vydavateľov periodickej tlače, v Belgicku bolo pri založení 20 subjektov, medzi nimi nielen vydavateľské domy, ale aj združenie rozhlasových vysielateľov, jednotlivé televízne stanice, aj verejnoprávna RTBF. Už spomínaný výnos ich k členstvu v tomto združení zaväzuje. Ročný rozpočet belgického združenia bol v roku 2009 160-tisíc €, zamestnáva generálneho tajomníka a jeho asistentku, teda dve pracovné sily na plný úväzok, čomu zodpovedajú aj aktivity Rady a združenia, ako aj výstupy, napríklad publikačná činnosť. Rozpočet Asociácie na ochranu novinárskej etiky v SR na rok 2012 predstavuje 4800 eur, pričom zamestnáva jednu pracovnú silu na štvrtinový úväzok. Tento nepomer je potom, samozrejme, zrejmy aj vo výstupoch a ich prezentácii, ale najmä v propagácii zásad novinárskej etiky medzi novinárskou aj širšou verejnosťou. Nedarí sa rozšíriť počet členov AONE, aj keď nové stanovky organizácie zaregistrované v júli tohto roka to už umožňujú.

Onen výnos z apríla 2009 upravuje v Belgicku aj vzájomný vzťah Rady novinárskej etiky a Najvyššej audiovizuálnej rady, čo je akýsi pandant našej Rady pre vysielanie a retransmisiiu. Na Slovensku sme tento vzťah upravili dohodou o spolupráci, avšak na etické otázky žurnalistiky elektronických médií tlačová rada nemá dosah z viacerých dôvodov.

Otázka znie: Keďže je činnosť tlačovej rady, ktorá má ambíciu rozšíriť svoje kompetencie aj na novinársku etiku v žurnalistike elektronických médií, vo verejnom záujme, nemal by ju – podobne ako v Belgicku – podporovať štát?

Keďže tento workshop je o podpore nezávislej žurnalistiky, pripojím ešte pár poznámok na túto tému.

Ústava zaručuje občanovi právo slobodne vyhľadávať a šíriť informácie. Lenže: Trhový model masovej komunikácie nezaručuje skutočnú slobodu komunikácie pre všetkých. A tu je naozaj potrebná taká štátna mediálna politika, ktorá neobmedzí svoju pomoc a podporu len na výslovne hendikepovaných, deti a umelcov. Ktorá napríklad umožní aj vzdelávanie v mediálnej oblasti, hoci formou konferencií a seminárov tak, ako to už dlhé roky umožňujú folkloristom, tanečníkom, hudobníkom, atak ďalej.

Na chvíľu sa opäť vrátim do frankofónnej časti Belgicka. Minimálne 6,2 milióna eur ročne sa poskytuje ako priama podpora žiadateľom, redakciám denníkov alebo vydavateľským domom

na novo založené denníky, na zamestnávanie profesionálnych novinárov podľa podmienok odvetvovej kolektívnej zmluvy, na podnetné programy podporujúce čítanie titulu, občianske vzdelávanie čitateľov, mediálnu výchovu, na nové technológie, na udržanie rozmanitosti tlače, ako aj na prácu s tlačou v školách. A dodám, že nepriama podpora vo forme nulovej DPH na noviny a časopisy, ako aj voľné železničné a autobusové lístky pre novinárov sú tam realitou. A realitou sú aj také podmienky pre priame dotácie ako je rešpektovanie etického kódexu a autorských práv, či dodržiavanie kolektívnej zmluvy.

Štátna mediálna politika by v záujme práv občana mala siahnuť aj po takých nástrojoch, ako sú tie belgické. Navzdory zástancom trhového mechanizmu, pre ktorých je informácia bežným tovarom. Ona však bežným tovarom nie je, to by sa nespomínala v ústave. A štát by mal to, čo deklaruje v ústave, aj reálne garantovať.